

До спеціалізованої вченої ради
К 64.051.30
у Харківському національному
університеті імені В.Н.Каразіна
61022, м. Харків, майдан Свободи,4.

Відгук
офіційного опонента
Дроздова Олександра Михайловича,
кандидата юридичних наук, доцента
на дисертаційне дослідження
Стебелєва Антона Михайловича на тему
«Правове регулювання відшкодування (компенсації) шкоди у
кримінальному процесі України»,
поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю: 12.00.09.-кримінальний процес та криміналістика; судова
експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Актуальність теми наукового дослідження. Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Задля виконання наведених завдань в кримінальному процесі України запроваджено, зокрема інститут відшкодування (компенсації) шкоди. Проте під час застосування норм наведеного інституту виникають певні складнощі.

Тема дисертації сформульована відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України № 275 від 16.03.2015 р. (пп. 7.19, 10.2), та відповідає Пріоритетним напрямам наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2015–2019 рр. (п. 7.24), схваленим вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 24.04.2015 р. (протокол № 24). Дисертаційна

робота виконана в рамках науково-дослідної теми Харківського національного університету внутрішніх справ «Наукове супроводження реформування системи кримінальної юстиції в Україні» (реєстраційний номер 0113U008190). Тема затверджена на засіданні вченої ради ХНУВС (протокол № 12 від 24.12.2013 р.), уточнена (протокол № 8 від 30.09.2016 р.).

Об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження визначені правильно.

Заслуговує також на схвалення і вибір методів наукового дослідження. Наукову основу дослідження становлять наукові джерела з теорії держави і права, історії логіки, конституційного права, цивільного права, цивільно-процесуального права, кримінального та кримінального процесуального права.

Репрезентативною також є емпірична база дослідження.

Структура дисертації відповідає вимогам наукової методології. Автор, розкриваючи зміст теми дослідження, спочатку вдається до висвітлення проблем загального характеру, а потім вирішує більш конкретні питання.

Загальна характеристика дисертаційної роботи. На думку офіційного опонента, є виправданим дослідження проблеми поняття і сутності відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному процесі України. Дисертант, спираючись на наукові розробки фахівців, викладає властивості відшкодування (компенсація) шкоди. Значна увага в дисертації приділена таким ознакам правового регулювання особливостей форм відшкодування (компенсації) шкоди; процесуального порядку відшкодування шкоди при застосуванні норм відновного правосуддя; обставин, що виключають відшкодування шкоди; відшкодування шкоди, завданої в результаті проведення АТО; питання застосування антикорупційного законодавства та електронного декларування в забезпеченні відшкодування шкоди.

Так, дисертант проаналізував дані статистики роботи правоохоронних органів України у 2015 році, по кримінальних провадженнях, направлених до судового розгляду слідчими підрозділами прокуратури, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, сума матеріальних збитків складає більш 9 млн. грн., із них: відшкодовано

збитків на суму 4 млн. грн.; заявлено цивільний позов (без моральної шкоди) на суму 2 млн. грн.; накладено арешт на майно на суму 1 млн. грн. Та зазначив, що ці дані свідчать, про те що, половина завданих державі та громадянам збитків залишається невідшкодованою.

При цьому аналізуються позиції науковців, щодо проблеми відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному процесі таких, як Ю. П. Аленін, В. П. Бож'єв, Б. Л. Ващук, О. В. Гришук, В. Г. Гончаренко, В. Ю. Горелова, Ю. М. Грошевий, М. В. Гузела, О. В. Капліна, Я. О. Клименко, Р. В. Корякін, О. В. Крикунов, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, В. Т. Нор, М. І. Орлов, С. І. Остапенко, А. А. Павлишин, В. М. Тertiшник, О. Г. Шило, О. О. Юхно, Ю. П. Янович та ін. Останнім часом приділена увага проблематиці інституту відшкодування (компенсації) шкоди в кримінальному з боку таких учених, як С. Є. Абламський, М. А. Бойкова, І. А. Воробйова, Г. М. Куцкір, М. Р. Мазур, І. І. Татарин, Х. Р. Ханас та ін

Запропонована пропозиція представництва цивільного позивача представником за довіреністю заслуговує на увагу і критичну оцінку. Тому що, особливий статус потерпілої особи у кримінальному процесі заслуговує додаткових гарантій та захист, оскільки не може бути встановлено обмеження щодо захисту даного суб'єкта в світлі статті 55 та 59 Конституції України згідно якими «Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань», а також «Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав»

Розглядаючи висловлені точки зору Н. Мазаракі та А. В. Гайдук, а також запропонованої дисертантом процесуальної регламентації процедури медіації та угод про примирення, автор слушно доходить до висновку про те, що основним недоліком інституту угод є проблема можливості оскарження. Потерпілий та підозрюваний чи обвинувачений обмежуються у праві подавати апеляційну скаргу відповідно до статей 394, 424 КПК України. За цими статтями апеляційне оскарження можливе лише на підставі призначення більш суворого покарання або винесення вироку без згоди підозрюваного чи обвинуваченого на

призначення покарання, що в цілому не узгоджується з вимогами статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з урахуванням відповідної практики Європейського суду з прав людини, а також статті 55 та п. 8 статті 129 Конституції України.

Наявні й інші проблемні питання щодо процесуального статусу третьої особи, стосовно майна якої вирішується питання про арешт майна, також обумовлена прийняттям Закону України №1019-VII від 18.02.2016 р. КПК, яким доповнено статтю 64-2 «Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт». У ч. 1 цієї статті подано поняття цього учасника кримінального процесу: «Третьою особою, щодо майна якої вирішується питання про арешт, може бути будь-яка фізична або юридична особи». Зі змісту цієї статті незрозуміло, яким чином майно належить третій особі – на праві власності, оренди чи користування тощо. До того ж, положення цієї статті не узгоджуються із положеннями ст. 172 та ст. 174, де визначений такий учасник як «інший власник або володілець майна».

Необхідно вказати, що згідно зі ст. 64-2 КПК України третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт майна, має права та обов'язки, передбачені КПК для підозрюваного, обвинуваченого в частині, що стосується арешту майна.

Відповідно до ст. 42 КПК України правом підозрюваного / обвинуваченого, що стосується накладення арешту на майно, є право оскаржувати рішення слідчого, прокурора, слідчого судді, в порядку, визначеному КПК України.

Стаття 303 КПК України, яка визначає перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, не відносить оскарження накладення арешту на майно до тих, що розглядаються в досудовому провадженні. Частина 2 цієї статті визначає, що всі інші рішення не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження.

Таким чином, уведена у КПК України ст. 64-2 третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт майна, фактично не має права оскаржити таке рішення в досудовому провадженні, що суттєво порушує конституційне право цієї особи на володіння, користування і розпорядження майном.

Наявність цих та інших неузгодженостей в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України, відсутність належної правової процедури стало причиною різнопланового правозастосування у діяльності судів. Крім цього в науці кримінального процесу положення ст. 303 КПК України отримали неоднозначні оцінки. На думку науковців, в Кримінальному процесуальному кодексі України було б доцільним закріпити, визначити поняття та статус такого суб'єкта, а також його права та обов'язки, як "Інший власник майна"

Дисертант слушно звертає увагу на те, що низка норм КПК України, не відповідає європейським стандартам, а саме вимогам Європейської конвенції щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів від 24.11.1983 р. (далі — Європейська конвенція), яка містить положення щодо можливості зменшення або відміни відшкодування шкоди.

В науковій роботі дисертант зауважує, що лише деякі положення Європейської конвенції були відображені у КПК України 1960 року, а саме у статті 93-1 передбачалось, що витрати на стаціонарне лікування потерпілого, якому завдано шкоду через перевищення меж необхідної оборони або в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства чи тяжкої образи з боку потерпілого, з підсудного не стягувалися.

Запропоновані пропозиції, щодо запровадження у КПК норм про обставини, що виключають відшкодування (компенсацію) шкоди відповідають європейським стандартам та мають бути систематизовані у національному законодавстві України, і викладені в окремій статті Глави 9 КПК України. Пропозиції викладення частини першої статті «Обставини, що виключають відшкодування (компенсацію) шкоди» у запропонованій редакції стосовно матеріально-правових обставин, які виключають відшкодування (компенсацію)

шкоди уявляється досить обґрунтованою та доречною у наступних аспектах: самозахисту від протиправних посягань, у тому числі в стані необхідної оборони, якщо при цьому не були перевищені її межі; стану крайньої необхідності (враховуючи обставини, за яких було завдано шкоди); самообмови особи, яка в процесі досудового провадження перешкоджала з'ясуванню істини і цим сприяла незаконному засудженню, незаконному притягненню до кримінальної відповідальності, незаконному застосуванню запобіжного заходу, незаконному затриманню. В той же час частина запропонованих пропозицій дисертанта потребує конкретизації та визначеності, щодо «поведінки жертви як під час злочину, так і до, і після його вчинення», оскільки залишилися не визначеними критерії поведінки, які виключають відшкодування (компенсацію) шкоди. Також, з метою дотримання вимоги правової визначеності, як складової верховенства права, потребує уточнення пункт 5 частини першої запропонованої статті, про «особу, яка робить запит, задіяні у злочині...», а також необхідно з метою конкретизації оцінного поняття «справедливості» у запропонованому пункті 6 частини першої, доцільно навести відповідні критерії цієї оцінної категорії.

Пропозиції частини другої запропонованої дисертантом статті щодо процесуальних правових підстав, які виключають відшкодування (компенсацію) шкоди, які відображені у шести пунктах частково вирішують процесуальну невизначеність зазначених обставин, оскільки, на мою думку, дослідником не приділена достатня увага процесуальним обставинам у випадку проголошення виправдувального вироку, який може бути теж віднесений до процесуальних обставин, що виключають відшкодування шкоди. Однак частина третя запропонованої статті є доволі дискусійною, оскільки застосування амністії до засудженої особи залежить від окремого закону України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані і обґрунтовані у дисертаційній роботі висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у правотворчій, науково-дослідній і правозастосовчій діяльності на навчальному процесі.

Висновки по дисертації видаються достатньо аргументованими відповідними науковими положеннями а також матеріалами судової практики.

У авторефераті відображені основні положення дисертації, але на мою думку, як офіційного опонента, необхідно з'ясувати. А саме в дисертаційному дослідженні є ряд дискусійних положень, до яких, слід віднести:

1. Потребує додаткового пояснення на сторінці 129 дисертаційного дослідження запропонованих пропозицій дисертанта потребує конкретизації положення щодо «поведінки жертви як під час злочину, так і до, і після його вчинення», оскільки залишилися не визначеними критерії поведінки, які виключають відшкодування (компенсацію) шкоди.

2. На сторінці 129 своєї наукової роботи автор пропонує застосування амністії, яка можлива за згодою потерпілої, тобто, залежить від її суб'єктивної волі. В той же, час логічним є, застосування амністії можливо у випадку повної відшкодування шкоди. Окрім цього, дана пропозиція, не узгоджується з назвою «Обставини, що виключають відшкодування (компенсацію) шкоди» та змістом статті, тому можливо потребує винесення в окрему статтю із визначенням можливості застосування амністії у залежності від відшкодованої шкоди, що встановлена вироком суду.

3. Дискусійною є пропозиція дисертанта щодо представництва потерпілої особи на підставі довіреності, тобто представництво може здійснювати будь яка фізична або юридична особа. Особливої гостроти набуває це положення у світлі виключного представництва адвокатом інтересів своїх клієнтів у судах відповідно до вимог ст. 131-2 Конституції України.

Висловлені зауваження загалом не впливають на позитивну оцінку дисертації, а лише підкреслюють її наукову значущість.

Висновки. Дисертаційне дослідження Стебелева Антона Михайловича на тему "ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ (КОМПЕНСАЦІЇ) ШКОДИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ", є самостійною і завершеною науковою працею. За результатами дослідження отримано нові науково обґрунтовані результати, що в своїй сукупності вирішують конкретне

наукове завдання, яке має теоретичне і практичне значення. Дисертаційне дослідження і автореферат відповідають вимогам п.п. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567.

На підставі вищевикладеного, Стебелев Антон Михайлович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Офіційний опонент –

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

О. М. Дроздов

*Підпис офіційного опонента
к. ю. н., доцента Дроздова О. М.
засвідчено*

Вчений секретар

Л. В. Митюк